

A Model for Preventing Security Crises Using Thematic Analysis: A Study of the 2019 Events in Iran

Alireza Souri

Faculty Member, Imam Hussein Comprehensive University, Tehran, Iran (Corresponding Author).
Email: alirezasori@iran.ir

Esmail Ahmadi Moghaddam

Professor, Supreme National Defense University, Tehran, Iran.

Ali Karimzadeh

Assistant Professor, Imam Hussein Comprehensive University, Tehran, Iran.

Abstract

The events of November 2019, which were initially triggered by an increase in gasoline prices, rapidly developed into a security crisis amid actions described as disrupting national security by domestic opposition groups and foreign adversaries, imposing substantial costs on the country. This applied research employed a qualitative approach. Data were collected through documentary sources and interviews with 15 experts in the relevant field, with data collection continuing until theoretical saturation was reached. The study aimed to develop a model for preventing security crises based on an analysis of the 2019 events in Iran. Using thematic analysis, the findings identified preventive factors across two main dimensions: structural and agency-related. In the structural dimension, the political components with the highest coefficients included reforming the structure of the judicial system, reconsidering the political structure, and developing the party system. The economic components included combating economic corruption, preventing inflation and price increases, and supporting domestic production. The security components comprised enhancing the capabilities of security forces, preventing the securitization of events, and developing community-based security. The socio-cultural components included preventing the divide between religion and modernity, implementing an Iranian-Islamic transformation plan, and promoting cultural persuasion among the public. In the agency-related dimension, the domestic components with the greatest influence included parliamentary oversight of officials' performance, controlling disruptive elements, and taking legal action against officials who violate regulations. The external components included countering the activities of subversive foreign intelligence services, preventing the escalation of civil protests, and countering hostile foreign networks. These factors were identified as having the greatest potential influence on preventing future security crises.

Keywords: Prevention Model; Security Crisis; Contexts and Crisis-Generating Factors

فصلنامه مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی

سال شانزدهم، شماره یکم (پیاپی ۶۲)، بهار ۱۴۰۵، صص. ۱۲۳-۱۶۰
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۲۵ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۸

مقاله پژوهشی

الگوی پیشگیری بحران‌های امنیتی به روش تحلیل مضمون (بررسی حوادث سال ۹۸)

علیرضا سوری

عضو هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

Email: alirezasori@iran.ir

اسماعیل احمدی مقدم

استاد دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

علی کریم‌زاده

استادیار دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران

چکیده

حوادث آبان سال ۱۳۹۸ به بهانه گران شدن بنزین در زمانی کوتاه، با اقدامات مخمل امنیت اپوزیسیون داخلی و معاندین خارجی به بحران امنیتی تبدیل شده و هزینه‌های سنگینی به کشور تحمیل شد. پژوهش حاضر از حیث هدف، کاربردی و با رویکردی کیفی است. داده‌ها با استفاده از اسناد کتابخانه‌ای و مصاحبه با ۱۵ نفر از خبرگان حوزه تخصصی تا رسیدن به اشباع نظری جمع‌آوری شده است. هدف پژوهش ارائه الگوی پیشگیری بحران‌های امنیتی با بررسی حوادث سال ۹۸ در ایران است. نتایج پژوهش برگرفته از روش تحلیل مضمون با داده‌های مستخرجه از ابعاد ساختاری و کارگزاری به ترتیب با بیشترین ضریب در ابعاد ساختاری: مؤلفه‌های سیاسی؛ اصلاح ساختار سامانه قضایی، بازاندیشی ساختار سیاسی، توسعه نظام حزبی و در مؤلفه‌های اقتصادی؛ برخورد با مفاسد اقتصادی، جلوگیری از تورم و گرانی و حمایت از تولید ملی و در مؤلفه‌های امنیتی؛ افزایش توانمندی نیروهای امنیتی، جلوگیری از امنیتی شدن حوادث و توسعه امنیت مردم‌پایه و در مؤلفه‌های فرهنگی اجتماعی؛ جلوگیری از شکاف دین و مدرنیته اجرای طرح تحول ایرانی اسلامی و اقناع فرهنگی افکار عمومی و در ابعاد کارگزاری: مؤلفه‌های داخلی؛ نظارت مجلس بر عملکرد کارگزاران، کنترل ارازل و اوباش و برخورد قانونی با مسئولین متخلف و در مؤلفه‌های خارجی؛ مقابله با کنش سرویس‌های برانداز، جلوگیری از ضریب اعتراضات مدنی و مقابله با شبکه‌های معاند خارجی بیشترین تأثیر در جلوگیری از بحران‌های امنیتی آینده را دارند.

کلیدواژه‌ها: الگوی پیشگیری؛ بحران امنیتی؛ بسترها و عوامل بحران‌زا

دانشگاه عالی دفاع ملی ♦ پژوهشکده مطالعات راهبردی و امنیت ملی / فصلنامه مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی

<https://smsnds.sndu.ac.ir/> E-ISSN: 2980-8413

صحت مطالب بر عهده نویسنده مقاله است و بیانگر دیدگاه دانشگاه عالی دفاع ملی نیست.

مقدمه

«[نیروهای مسلح و حافظ امنیت] مراقب فتنه باشند ... بایستی نیروهایی که حافظ امنیت هستند آرایش لازم را، نظم لازم را برای مقابله با فتنه هم بگیرند، آمادگی‌های خودشان را برای فتنه هم بایستی حفظ بکنند» (بیانات مقام معظم رهبری).

کشور جمهوری اسلامی ایران از ابتدای انقلاب تاکنون با انواع بحران‌های امنیتی دست‌وپنجه نرم کرده و در مواجهه با آن‌ها هزینه‌ها و خساراتی را متحمل شده است، معمولاً در کشورهای مختلف بحران‌ها برگرفته از نارضایتی‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، نظامی و یا ارزشی و فرهنگی است. در این راستا دشمنان نظام از هر وسیله‌ای از ابتدای انقلاب اسلامی تاکنون برای آسیب زدن و براندازی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران دریغ نکرده و ابتدا با روش براندازی سخت از طریق جنگ نظامی وارد عمل شدند و در کنار آن با تحریک و پشتیبانی از گروه‌ها و جریان‌های معارض نظام درصدد ایجاد بحران برآمدند که علی‌رغم وارد کردن خسارات مادی و معنوی در بعضی موارد، تاکنون به هدف نهایی خود نائل نگردیده‌اند. از طرفی با توجه به این‌که دشمن همیشه درصدد نفوذ و ضربه زدن به نظام مقدس جمهوری اسلامی بوده است، از نارضایتی مردم در جامعه سوءاستفاده کرده و در شبکه‌های مختلف رسانه‌ای و فضای مجازی به‌طور چشمگیری تلاش نموده است مردم را علیه نظام بسیج نماید و به‌طور مرتب در شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان و در فضای مجازی خود از مردم درخواست کردند که به خیابان‌ها بیایند و حق خود را از این حکومت مطالبه نمایند. بحران‌شناسی هم در پیشگیری از بحران‌های مشابه و هم در پیش‌بینی نتایج بحران‌ها به‌کار می‌آید. پیشگیری از عوامل اثرگذار در مدیریت و کنترل از هرگونه حادثه و بحران است، می‌تواند در کاهش آسیب‌پذیری‌ها و یا تهدیدات درون‌سازمانی و برون‌سازمانی اعم از ملی و فراملی مؤثر واقع شود. اقدامات اساسی پیشگیری برای تدوین مدیریت بحران‌ها، به‌صورت یک فعالیت منطقی و منظم، معمولاً مبتنی بر شناخت، تجزیه و تحلیل بسترهای محیطی و عوامل مؤثر منطقه‌ای و فراملی و درک صحیح توانمندی‌های درون‌سازمانی و برون‌سازمانی است؛ بنابراین داشتن الگوی پیشگیری مهم‌ترین راهکار جلوگیری و کنترل

بحران‌های امنیتی است. بنابراین سؤال تحقیق این است که الگوی پیشگیری بحران‌های امنیتی با بررسی حوادث سال ۱۳۹۸ چگونه است؟

۱. پیشینه پژوهش

رساله الگوی مدیریت راهبردی ناآرامی‌های اجتماعی در تهران (با تأکید بر مأموریت‌های قرارگاه ثارالله تهران) که توسط علیرضا حیدرنیا در سال ۱۴۰۰ به روش آمیخته انجام شده. در این رساله اغتشاشات شهر تهران را بررسی و تبیین نموده است. بیشترین میزان تأثیر در طراحی الگوی مدیریت راهبردی ناآرامی‌های اجتماعی در تهران در فرایند مدیریت بحران، مربوط به مطلوبیت‌های جمهوری اسلامی ایران در مدیریت ناآرامی‌های اجتماعی در تهران به‌عنوان سیاست‌ها و راهبردهای کلان قرارگاه ثارالله^(۴) تهران، راه‌کارها و اقدامات اساسی قرارگاه ثارالله^(۴) تهران در چهار مرحله پیش‌بینی، پیشگیری، مقابله، ترمیم و بازسازی در پنج کمیته اطلاعات، عملیات، فنی و پشتیبانی، فرهنگی و اجتماعی و فناوری اطلاعات و ارتباطات مورد بررسی قرار گرفته است.

مقاله «طراحی الگوی راهبردی مدیریت بحران امنیتی مبتنی بر منظومه فکری مقام معظم رهبری، از رسول یوسفی رامندی، در فصلنامه مدیریت بحران، در سال ۱۳۹۹ با روش تحلیل مضمون انجام شده که نتایج آن این‌که مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۸ با تکیه بر عقلانیت، عدالت، ارزش‌گرایی، کارآمدی و استکبارستیزی در سه بازه قبل، حین و پس از انتخابات به‌گونه صحیحی این ناآرامی را به سبک مدیریتی پویا و منعطف و با تکیه بر سه عنصر عقلانیت و کارآمدی، معنویت و عدالت به‌عنوان عناصر اقتداربخش مدیریت نمود. رساله عنوان ارائه الگوی راهبردی پیشگیری از امنیتی شدن پدیده‌های اجتماعی در جمهوری اسلامی ایران توسط یونس عابدی در سال ۱۳۹۷ انجام شده که الگوی نهایی با ۸ بُعد با عناوین؛ هویت، آداب‌ورسوم، نابرابری اجتماعی، محیط‌های آموزشی و تربیتی، سیاست‌های رسانه‌ای رویکردهای رفتاری، محیط امنیتی و ساختار و در قالب ۲۶ مؤلفه و ۱۲ شاخص تهیه شده است.

رساله با عنوان طراحی الگوی پیش‌نگری بحران‌های اجتماعی به‌منظور پیشگیری از آن‌ها توسط ناجا توسط امیرحسین یاوری بافقی در سال ۱۳۹۰ انجام شده که با روش توصیفی-تحلیلی در آن مدل پیش‌نگری بحران‌های اجتماعی به‌منظور پیشگیری از آن‌ها توسط ناجا با تأکید بر مؤلفه‌های موضوعات، افراد، زمان و جغرافیا ارائه شده است.

مطالب مندرج در مقالات مورد بحث، دید بسیار خوبی به مفهوم بحران و پیدایی آن ایجاد کرده و از این منظر، فهم مناسبی برای خوانندگان و مخاطبان دارد، گذشت زمان و تحولات امنیتی سال‌های اخیر در کشور می‌طلبید تا با نگاهی نو به مفاهیم بحران‌های امنیتی توجه شود و با وجود این‌که بیشتر به بررسی و چگونگی ایجاد بحران‌های اجتماعی و امنیتی پرداخته‌اند، در هیچ‌کدام از موارد فوق به ارائه الگوی پیشگیری بحران‌های امنیتی با تحلیل حوادث سال ۹۸ پرداخته نشده است.

۲. ادبیات نظری پژوهش

بحران: بحران پدیده‌ای است که با ایجاد اختلال و بی‌نظمی، کارآمدی یک نظام را با چالش روبه‌رو می‌سازد، به‌گونه‌ای که کشور با خسارات مالی و تلفات انسانی روبه‌رو بوده و مورد توجه رسانه‌های داخلی و خارجی قرار می‌گیرد (سوری، ۱۴۰۲: ۳۴).

الگو: الگو به شکل و نمونه، طرح متداول و نقش درونی گفته می‌شود. الگو نمایش نظری و ساده‌شده از جهان واقعی است. (احتشامی، ۱۳۹۸: ۴۹) به عبارت دیگر الگو تمثیل ساده‌شده از یک پدیده‌های اجتماعی که روابط بین اجزاء آن سامانه را به صورت انتزاعی نمایش می‌دهد (مهری، ۱۳۹۸: ۶۲).

پیشگیری: کلیه اقداماتی است که با هدف جلوگیری از وقوع حوادث (بحران) یا کاهش آثار زیان‌بار و مخرب آن بر جامعه انجام می‌شود، می‌گویند (حاجیان، ۱۳۹۰: ۶۸).

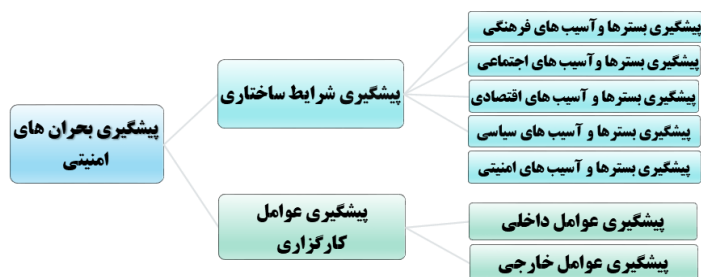
بحران امنیتی: هرگونه رویداد تأثیرگذار بر نظام تعادل اجتماعی و منافع امنیت ملی کشور که از طریق برپایی تجمعات اعتراضی، ایجاد آشوب و یا اغتشاش صورت گرفته و کارکرد سازمان‌های امنیت‌ساز را از مأموریت عادی خود خارج و معطوف به حل مشکل پیش آمده

در یک بازه زمانی مشخص نموده و نیاز به تصمیم فوری داشته باشد (ساوه درودی، ۱۳۹۲: ۷۴).

بحران امنیتی سال ۱۳۹۸: مجموعه اعتراضات مردمی و ضد دولتی که به دنبال انجام مجدد سهمیه‌بندی سوخت و افزایش ۳۰۰ درصدی قیمت بنزین آغاز شد. خشونت بسیار بالای اغتشاشگران یا خشونت سازمان‌یافته از ویژگی‌های منحصربه‌فرد این بحران اجتماعی بود که در مدت‌زمان کوتاه تلفات جانی و خسارات مالی زیادی را به دنبال داشت. این حوادث با برخی ویژگی‌های صریح مانند اردوکنی‌های خیابانی و سرایت به مناطق کم برخوردار در شهرهای بزرگ و کوچک، شکل‌گیری پیوندهای گوناگون بین اعتراضات مختلف، برخورد شدید فیزیکی اغتشاشگران علیه بسیجیان و نیروهای امنیتی، پیشبرد مطالبات از طریق فشار و حضور خیابانی، ماهیت شبکه‌ای تجمع‌ها و عدم معرفی سرکرده متمرکز، برنامه‌ریزی برای به هم پیوستن طبقات ضعیف جامعه و گروه‌های مختلف و ایجاد شبکه‌ای گسترده از معترضین در مقابل حکومت، بروز نموده است (ساوه درودی، ۱۴۰۱: ۴۲).

۲-۱. مدل مفهومی پژوهش

جدول ۱: ویژگی‌های بحران‌های امنیتی از دیدگاه محقق

۱	هم‌بستگی و وفاق ملی کاهش یافته و استحکام درونی حاکمیت متزلزل به نظر می‌رسد.
۲	ابعاد امنیت ملی کشور را هدف قرار داده و بر قدرت ملی تأثیر می‌گذارد.
۳	محدودیت زمانی و آشفتنی برای مدیران بحران ایجاد خواهد کرد.

۴	وضعیت چندقطبی و شکاف‌های قومی، مذهبی، نژادی در آن دیده می‌شود.
۵	نخبگان و خواص جناح‌های سیاسی در روبروی یکدیگر قرار می‌گیرند.
۶	جو روانی کشور ملتهب و نگرانی جدی برای مسئولین ایجاد خواهد کرد.
۷	دخالت عناصر قدرت مخالف نظام در رسانه‌های خارجی افزایش می‌یابد.
۸	میل به خشونت در آن‌ها بالا و تلفات جانی و خسارات سنگین مالی به دنبال دارد.
۹	برآورد وضعیت آینده مبهم و شرایط نااطمینان برای تصمیم‌گیری مدیران است.
۱۰	با کمبود اطلاعات و فراوانی اطلاعات تصمیم برای مدیران سخت خواهد شد.
۱۱	بروز شرایط بحرانی، شگفتی‌های بحران‌زا را بر جامعه تحمیل می‌کند.
۱۲	مقبولیت و مشروعیت نظام سیاسی مورد تهدید جدی قرار می‌گیرد.

۲-۲. اهداف رفتاری مرحله پیشگیری

همواره پیش از برخورد با پدیده‌های اجتماعی در سطوح گوناگون، پیشگیری دارای کاربرد و کارایی بالایی است؛ بنابراین شناخت اهداف رفتاری عوامل بحران‌زا نقش مؤثری در پیشگیری و کنترل بحران و مدیریت بحران داشته باشد.

❖ منحرف کردن عوامل بحران‌زا از موضوعات مورد ادعا: در این هدف با بهره‌گیری از تکنیک‌هایی مانند سردرگم کردن، افشاگری، تحریف و فریب می‌توان حریف را به تجدید نظر در تصمیمات مجبور نمود تا دیگر نتواند افراد مستعد را با خود همفکر و همراه نشان دهد (حسینی مطلق، ۱۳۹۳: ۲۲۴).

❖ جلوگیری از فعالیت عوامل بحران‌زا در جذب افکار عمومی: در این هدف با نشان دادن اقتدار و استحکام نیروهای خودی، تحت تأثیر قرار دادن او از نظر حقوقی، اخلاقی و ایدئولوژیکی ایجاد حساسیت منفی در جامعه می‌توان با رد ایده‌های حریف و تنها گذاشتن او در تحریک هیجانی، وی را وادار به عقب‌نشینی کرد (داوودی، ۱۴۰۲: ۱۶۷).

❖ تخریب استحکام درونی بحران‌آفرینان: معمولاً در مراحل پیش از بحران، شور و اشتیاق خاصی در شورشیان به وجود می‌آید که به آن‌ها در پیگیری اهداف، انگیزه روزافزونی می‌دهد. از این‌رو در این مرحله باید این منبع هیجانی مورد هدف قرار

گیرد (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۸: ۱۷۵).

❖ تغییر آماج بحران: در فرایند مقابله باید با ایجاد آماج‌های فرعی قابل کنترل از قطبی شدن و تمرکز بر آماج اصلی جلوگیری نمود تا توان و ظرفیت بحران‌آفرینان تقسیم شده و تحلیل رود (سوری، ۱۳۹۴: ۸۲).

❖ تخلیه روانی: جامعه همواره با انباشت هیجانی به‌خصوص در میان جوانان مواجه است که بحران‌آفرینان معمولاً درصد سوءاستفاده از این ظرفیت هستند. بنابراین زمانی که احتمال بروز بحران می‌رود باید با ایجاد زمینه‌های قابل کنترل، انباشت هیجانی این اقشار تخلیه شود (جدی، ۱۳۸۳: ۱۸۹).

❖ اقناع و متقاعدسازی: باید با بحران‌آفرینان وارد مذاکره و چانه‌زنی شد و آن‌ها را وادار کرد که با استفاده از روش‌های قانونی و مسالمت‌آمیز مطالبات خود را پیگیری نمایند (بیات، ۱۳۹۸: ۳۳۴).

۲-۳. ویژگی‌های بحران امنیتی آبان ماه سال ۹۸

خشونت بی‌سابقه و سازمان‌یافته؛ مشاهدات میدانی این اغتشاشات، حاکی از وندال‌های نوپایی بود که برون ریزی خشم خود را از وضعیت موجود در خیابان‌ها به شکل تخریب‌گری و وارد آوردن آسیب‌های جدی به اموال عمومی از قبیل بانک‌ها، مراکز علمی فرهنگی، شهرداری‌ها، مساجد و مراکز تفریحی، فروشگاه‌های زنجیره‌ای، حمله به مراکز حساس از جمله مراکز نظامی - انتظامی، از کار انداختن دوربین‌های چهار راه‌ها، بانک‌ها و فروشگاه‌ها و سرقت حافظه آن‌ها، درگیری‌های مسلحانه و بالا رفتن تلفات انسانی در زمان نسبتاً کوتاه به نمایش گذاشتند (زارعی، ۱۳۹۹: ۸۶).

الگوی جدید پیرامون؛ مرکز حاکم بر حوادث آبان ۱۳۹۸: مهم‌ترین ویژگی اعتراضات آبان ۹۸ شکل‌گیری اعتراضات و شورش در مناطق پیرامونی و حاشیه شهرها بود. درواقع برابر مدل پیرامون-مرکز مقرر بود در ادامه روند اغتشاشات دامنه اغتشاشات و شورش‌های خیابانی به مرکز کشور و مشخصاً تهران کشیده و زمینه براندازی فراهم گردد. کاهش فاصله

اعتراضات از ده سال به دو سال بود. این ناآرامی‌ها آنقدر صبغه خشونت و رادیکالیسم به خود گرفت که نسبت به حوادث قبلی تغییرات عمده‌ای داشته به‌طوری‌که شاهد شکل‌گیری در سه لایه مختلف بودیم:

لایه اول: افراد آموزش دیده در گروه‌های ۵ تا ۷ نفره سازمان‌دهی شده بودند. زنان هدایت این گروه‌ها را بر عهده داشتند، این بار مردان در هسته‌های خشونت نقش‌آفرینی می‌نمودند. هسته خشونت، در لایه اول به نارنجک دست‌ساز، ژله آتش‌زا، ابزار شکستن قفل و سلاح سرد مجهز بودند.

لایه دوم: شامل چند موتورسوار مسلح به سلاح گرم که نقش محافظت از اعضای هسته‌های خشونت را بر عهده داشتند.

لایه سوم: زنان جوان در لایه سوم وظیفه تهییج مردم حاضر در میدان به‌ویژه جوانان را بر عهده داشتند که با هدف تحریک عواطف، آن‌ها را برای پیوستن به اقدامات خرابکارانه تشویق می‌کردند (محمد حسینی، ۱۴۰۲: ۲۰۲).

حرکتی فاقد شعار و مطالبه: تقریباً با توجه به زمان کوتاه در اغتشاشات ۹۸ مجالی وجود نداشت که بر مبنای آن شعارها و مطالباتی از سوی مردم مطرح شود که مخاطب آن مسئولین باشند. آنچه در وقایع اخیر مشاهده شد حداقل‌گرایی در اعلام اعتراض و شعار و حداکثرگرایی در خشونت و تخریب بود. البته لازم است عنوان شود که بیان این مطلب به معنای آن نیست که در پی افزایش قیمت بنزین مردم منتقد نیستند و مطالبه‌ای ندارند. بلکه مقصود آن است که وقایع آبان ماه آنقدر صبغه خشونت و رادیکالیسم به‌خود گرفته بود که جایی برای طرح شعارها و مطالبات مردم باقی نگذاشته بود (سروعلی، ۱۴۰۱: ۱۱۲).

تبدیل سریع اعتراض خیابانی به اغتشاش: در آبان ۹۸ ساعت‌های اولیه اعتراض مردم از افزایش چند برابری گرانی قیمت بنزین به‌طور ناگهانی بود؛ اما اتفاق مهم این بود که با برنامه‌ریزی قبلی معاندین و مخالفین نظام با استفاده از این فرصت ظرفیت‌های خود را وارد عمل کرده و تبدیل سریع اعتراض خیابانی به اغتشاش بود. سبب شد تا واکنش‌های معترضین آمادگی پذیرش رفتارهای خشونت‌آمیز را داشته باشد و به‌سرعت وارد مرحله خشونت و

تخریب شوند.

اصرار برای حمله به مراکز نظامی: حمله به مراکز حساس، از جمله مراکز نظامی و انتظامی از ویژگی‌های خاص این دوره بود و شاید یکی از دلایل افزایش تلفات انسانی نیز از این خصلت نشئت می‌گیرد. به ده‌ها کلانتری، پایگاه‌های سپاه و بسیج با سلاح گرم و سرد حمله شده و چندین بسیجی در حلقه محاصره قرار گرفته و شهید شدند؛ بنابراین، کانون حملات نشان‌دهنده سطح خشونت و هدف‌گذاری اغتشاشگران و نیز نشان از جریان‌های منافق پشت پرده بوده است (نجفی، ۱۴۰۰: ۱۷۶).

مهارت در تخریب و خرابکاری: خشونت سازمان‌یافته از ویژگی‌های منحصربه‌فرد اغتشاشگران بود. اغتشاشگران آموزش دیده بودند و ابزارهای اقدام خود را نیز همراه داشتند. شواهدی که این ادعا را تأیید می‌کند، چندوجهی است. آموزش از کار انداختن دوربین‌های چهارراه‌ها، بانک‌ها و فروشگاه‌ها و دزدیدن هاردها و دستگاه‌های ذخیره‌ساز اطلاعات مربوط، استفاده از انبرهای بلند برای قطع کردن قفل‌ها، مواد آتش‌زای آماده برای قرار دادن در سطل‌های زباله و بانک‌ها، به آتش کشیدن بیش از صد دستگاه آمبولانس اورژانس، آتش زدن مراکز عمومی از قبیل بانک‌ها، مراکز علمی-فرهنگی، شهرداری‌ها، فروشگاه‌های زنجیره‌ای را نیز اضافه کرد تا دریافت شود، خشونت در حوادث آبان ماه چگونه خودنمایی کرده است. حمله به مراکز تجاری و اقتصادی: با توجه به این‌که جنس اعتراضات و زمینه شکل‌گیری این ناآرامی‌ها اقتصادی و مستقیم بر روی معیشت و اقتصاد زندگی مردم بود، بنابراین حمله به بانک‌ها، مراکز تجاری و اقتصادی و غارت فروشگاه‌های دولتی و خصوصی بود که با معیشت مردم ارتباط داشت. مسدود کردن محورهای مواصلاتی مهم و قطع ارتباط اصلی پایتخت با مسیر بسیار بندر امام خمینی^(۹) در ماهشهر با هدف آتش زدن پالایشگاه‌ها صورت گرفته بود. بسیاری از لیدرها و محرک‌های اصلی اغتشاشات با این هدف به میدان آمده بودند و به آن‌ها این مأموریت داده شده بود تا در این فرصت پیش آمده تا جایی که امکان دارد به مراکز اصلی تجاری، اقتصادی و بنگاه‌های اصلی تولیدی کشور لطمه وارد کنند تا با این امکان بتوانند جو جامعه را متشنج و با استفاده از انتشار تصاویر آن‌ها در فضای مجازی مردم

هراسی کنند و نگاه کمبود و غارت به وجود بیاورند تا آن دسته از مردم که تا آن لحظه به جمعیت معترضین اضافه نشده بودند و یا به اصطلاح پای کار نیامده بودند را به خیابان‌ها بکشند (خدابنده لو، ۱۴۰۰: ۷۱).

نقش زنان در اغتشاشات آبان ۹۸: در این اغتشاشات زنان با داشتن پوشش نقش مهم و اصلی‌تری را نسبت به سنوات گذشته در حمله به مراکز بسیج خواهران و هم در تهییج جوانان داشتند که سبک به‌کارگیری آن‌ها مشابه مانورهای زنانه سازمان منافقین در اوایل انقلاب بود. به این صورت که با برنامه‌ریزی قبلی ابتدا با خودرو خود اقدام به مسدود کردن خیابان می‌کردند و چون تعدادی مرد جوان از قبل برای حفاظت از این زن پیش‌بینی شده بودند که به اصطلاح محافظ این فرد بودند با این هیجان و پای کار آوردن دیگر افراد، جمعیت را افزایش می‌دادند تا جایی که تعدادی از خیابان‌های اصلی را به همین سبک مسدود کرده بودند.

سلاح‌های ناشناخته و دینامیت در عسلویه: همچنین برخی اغتشاشگران از سلاح‌هایی استفاده کرده‌اند که بررسی‌ها نشان می‌دهد نه گلوله آن‌ها سازمانی بوده و نه شلیک‌های انجام شده از روبه‌رو بوده است. همچنین آن‌ها با آماده‌سازی مواد منفجره و انتقال آن به تأسیسات عسلویه و بستن دینامیت به لوله‌های گازی خبر داده بودند.

اعتراف به برنامه‌ریزی دوساله: بنا به گزارشات دریافتی از منافقین و مخالفین نظام که آن‌ها برای نافرمانی‌های مدنی، شعارنویسی‌ها، تخریب زیرساخت‌های شهری، آتش زدن‌ها و اقداماتی از این دست بیش از دو سال برنامه‌ریزی کرده‌اند. البته از ابتدای انقلاب تا قبل این سلطنت‌طلب‌ها بیشتر از فاز فضای بیرونی کشور و بعضاً دست به بعضی خرابکاری‌ها می‌زدند، اما در آبان ۹۸ سلطنت‌طلب‌ها کاملاً تغییر فاز داده بودند و در دستور کار تمام لیدرهای آن‌ها فاز مسلحانه و کشتار و نیز کشته‌سازی قرار داشت و همانند گروهک ضدانقلاب و منافقین در چندین نقطه از کشور پس از دستگیری اعتراف به این موضوع داشتند.

گروه‌های خرابکار ضدانقلاب: اولین گروه جریان وابسته به سلطنت‌طلبان است که این

گروه وابسته به خاندان منحوس پهلوی بوده و به دنبال گرفتن انتقام ویژه از ملت ایران هستند. گروه دوم از اغتشاشگران سازمان منافقین خلق بودند که روسیاه‌تر از سلطنت‌طلبان هستند و خوی وحشی‌گری دارند. آموزش، تجهیز و سازمان‌دهی و پشتیبانی این‌ها آمریکا کشورهای غربی، صهیونیست‌ها و کشورهای حاشیه خلیج فارس، از جمله سعودی‌ها و اماراتی‌ها هستند (بیدگلی، ۱۳۹۴: ۸۴).

لیدرهای غیرایرانی: بنا به گزارشات رسیده، تعدادی از لیدرهایی که دستگیر شده‌اند، تابعیت آلمانی، ترکیه‌ای و افغانستانی داشتند و از طرف سرویس‌های امنیتی معاند خارجی هدایت و پشتیبانی می‌شدند و تجهیزات ویژه خرابکاری از آن‌ها کشف و ضبط شده بود. این افراد در خارج از کشور آموزش‌هایی درباره نافرمانی‌های مدنی دیده و از طرف سرویس‌های خارجی تأمین می‌شدند (خبرگزاری فارس، ۹۸/۰۸/۲۹).

۴-۲. راهبردها و تاکتیک‌های اغتشاشگران در بحران سال ۱۳۹۸

ایجاد ارتش سایبری برای فضا سازی در ایران: آمریکایی‌ها برای بسترسازی فتنه در فضای مجازی نزدیک‌ترین گروه‌ها به خود را سازمان‌دهی می‌کنند تا از طریق آن‌ها زمینه‌های ایجاد آشوب را فراهم سازند. از این میان می‌توان به سازمان‌دهی جمعیت بالایی از منافقین در کشور آلبانی اشاره کرد که به‌صورت مداوم سعی در دروغ و آلوده‌سازی فضای مجازی، ایجاد تردید و به‌طور ویژه شبکه‌های اجتماعی پرتعداد بسترسازی بحران می‌نمایند.

جذب اراذل و اوباش در داخل کشور برای ایجاد خرابکاری: مأموریت دیگر مرکز عملیات ایران در سازمان سیا با همکاری برخی کشورهای اروپایی همچون فرانسه، انگلیس و آلمان و پول کشورهای مرتجع منطقه، جذب اراذل و اوباش در شهرستان‌های مختلف است تا از طریق آن‌ها اقدامات خرابکارانه خود را پیگیری کنند. وعده زندگی در خارج از کشور و پرداخت‌های مختلف این افراد را سازمان‌دهی نموده تا در صورت هرگونه بستر داخلی در فرصت مقتضی وارد عمل شوند (کریم زاده، شبایی، ۱۴۰۱: ۴۶۶).

استفاده از الگوی جدید اغتشاش‌گری: در قضایای اخیر کشور که در پی سهمیه‌بندی

بنزین پدید آمد، می‌توان این‌گونه بیان کرد که نوع رفتار آشوبگران در سراسر کشور از یک مدل خاص پیروی می‌کرد: خشن، بدون شعار و بدون مطالبه، با همراه داشتن ابزار تخریب با گروه‌های کوچک. گزارش‌های که از نقاط مختلف کشور و شهرهایی که در آن‌ها اغتشاش صورت گرفت، نشان داد که یک اتاق فکر چنین الگو و روشی را برای ابراز خشونت معین کرده و جمعی را برای چنین اعمالی آموزش داده است (پورسعید، ۱۳۹۷: ۱۶۷).

سرعت در تبدیل اعتراضات به اغتشاش و اقدامات مخمل امنیت: تقریباً در تحولات اخیر تجمع خیابانی شکل نگرفت و به دلایل مشخص و پس از مدت کوتاهی عکس‌العمل‌های پس از اعلام سهمیه‌بندی به شکل آشوب و اغتشاش خود را نشان داد. آنچه در وقایع اخیر مشاهده شد حداقل‌گرایی در اعلام اعتراض و شعار و حداکثرگرایی در تخریب است (اصغری، اقبال، ۱۴۰۰: ۶۸).

اقدامات ضداطلاعاتی: اغتشاشگران آموزش‌های ضد اطلاعاتی مانند؛ پوشاندن چهره و استفاده از پوشش زنان محجبه، لباس روحانیت، شلوار شش جیب بسیجی، ظاهر و محاسن موجه، چگونگی مواجهه با نیروهای امنیتی، پاسخ به سؤالات بازجو، رهایی از دستگیری را پیش از شروع اغتشاشات دیده بودند. آموزش از کار انداختن دوربین‌های شهرداری، بانک‌ها و فروشگاه‌ها و دزدیدن هاردهای مربوط، استفاده از انبرهای بلند برای قطع کردن قفل‌ها، تهیه مواد برای آتش‌زدن سطوح‌های زباله و اماکن، نداشتن ثبات استقراری در مکانی خاص و حرکت نقطه به نقطه برای خسته کردن پلیس را دیده بودند (طاهریان، ۱۴۰۰: ۱۱۴).

استفاده از نیروهای انقلابی و حزب اللهی در اغتشاش: اغتشاشگران از نیروهای حزب اللهی، انقلابی ناراضی به وضع موجود به‌عنوان معترضین استفاده کرده بودند. عوامل خارجی با ایجاد تبلیغات و عملیات روانی در فضای مجازی در جامعه آن‌ها را قانع کرده بودند که از فشار اقتصادی در رنج بوده و حق مشارکت در تجمعات اعتراضی به دولت را دارند؛ زیرا بعضی از بسیجیان و نیروهای کنترل اغتشاش در ساعات ابتدایی دلیل و توجیه کافی برای اقناع خود به‌منظور مشارکت در مهار اغتشاشات را نمی‌یافتند.

مقابله با نیروهای امدادی: اغتشاشگران به‌منظور جلوگیری از عادی‌سازی خیابان‌ها و

ترمیم آن‌ها اقدام به آتش زدن و سنگ پراکنی به سمت خودروهای آتش‌نشانی آمبولانس‌ها می‌نمودند. با متوقف شدن خودروهای آتش‌نشانی شرایط خیابان‌ها عادی نشده و همچنان در التهاب باقی می‌ماند و متوقف شدن آمبولانس‌ها نیز منجر به افزایش آسیب‌ها و جراحات جسمی مجروحین و حتی افزایش میزان تلفات از یک‌سو و کم شدن احتمال دستگیری نیروها پس از ترخیص از بیمارستان می‌شد.

نفوذ در سازمان‌ها و مراکز دولتی: برخی از لایه‌های اغتشاشگران با نفوذ در مراکز درمانی پیگیر ترخیص بی‌ضابطه عوامل خود و یا کشته سازی مجروحین بودند. نفوذ در آتش‌نشانی منجر به اطفای دیر هنگام حریق، نفوذ در شهرداری موجب ترمیم و عادی سازی دیر هنگام محیط شهری، نفوذ در ساختمان‌های دولتی و خصوصی منجر به تصرف آن‌ها و خاموش شدن عمدی دوربین‌های حفاظتی می‌گردد (عسگری، ۱۳۹۹: ۲۴۷).

ایجاد شبکه امداد رسانی: اغتشاشگران با استفاده از تجربیات سال‌های قبل اقدام به سازمان‌دهی عناصری برای جمع‌آوری و تخلیه مجروحین خود می‌نمودند در این راستا آگاهی مجروحین از آمبولانس‌های رسمی اورژانس پیاده و به خودروهای مخدوش دیگر جابه‌جا می‌شدند و یا از ابتدا به مراکز پنهان و زیرزمینی درمانی منتقل می‌شدند.

استفاده از محیط‌شناسی امنیتی: اغتشاشگران از مناطق حاشیه‌ای و شهرهای اقماری کوچک استفاده کرده که پوشش تجهیزات فنی و پایش الکترونیک در آن‌ها فراهم نبوده و نیروهای امنیتی نیز آمادگی مهار اغتشاشات در آن مناطق را نداشته‌اند. ضمن این‌که آن‌ها تجمعات خود را با رویکرد اعتراض به وضعیت معیشتی و مسائل اقتصادی شکل داده بودند، موضوعی که دغدغه مردم حاشیه‌نشین بوده و بهترین مکان برای بروز اعتراضات به در این مناطق بود. همچنین صحنه‌گردانان اغتشاش از ساعات پُرتردد مردم در این مناطق آگاه بوده و اقدامات خود را متمرکز بر این ساعات کردند.

سازمان‌دهی چابک و حرفه‌ای: تجربیات سال‌های قبل کمک شایانی به لیدرهای اغتشاش برای ترمیم سازمان‌دهی، گسترش شبکه‌ها، رفع نقاط ضعف قبلی نمود. در سازمان‌دهی سال ۹۸ در رأس شبکه‌های ایجاد شده گروه‌های خبره ۵-۶ نفره آموزش دیده قرار داشتند که

وظیفه اصلی آن‌ها ایجاد انسداد و راه‌بندان و تخریب اولیه و تجمع معترضین بود. آن‌ها با استفاده از تاکتیک‌های مانند ایجاد تصادفات عمدی، تخریب پل‌های عابر، چراغ‌های برق، دوربین‌های امنیتی، علائم راهنمایی و ... تجمعات را به سمت اهداف تعیین شده هدایت می‌نمودند. در نهایت لیدرها با واگذاری صحنه به اراذل و اوباش با سلاح سرد اعتراضات را به خشونت کشانده و غارت و آتش‌سوزی و صدمات انسانی و مالی رخ می‌داد. البته در این بین عده‌ای آموزش دیده نیز به سلاح گرم مجهز شده و اقدام به کشته‌سازی و مجروح‌سازی برای بالا بردن هزینه‌های نظام می‌نمودند.

خدمات آمادی برای اغتشاشگران: آن‌ها با خودروها و موتورهای پلاک مخدوش یا پلاک سرقتی وظیفه خدمات‌رسانی، ترابری تجهیزات تخریب و آتش‌سوزی و دستگاه برش مورد نیاز برای انسداد مسیر و انتقال مجروحین و سرقت را فراهم می‌نمودند. یکی دیگر از وظایف آمادی، توزیع مواد مخدر انرژی‌زا و مشروبات الکلی برای ایجاد تهور و جسارت در بین شبکه و در نظر گرفتن اماکنی برای سرو و توزیع آن بود.

مشارکت نرم‌افزارهای مکان‌یاب بین‌المللی و انسداد خیابان‌ها و ایجاد ترافیک: در این اغتشاش برای اولین بار نرم‌افزارهایی مانند ویز با ارائه مسیرهای نادرست مردم را به سمت مناطق پرترافیک و تجمعات هدایت می‌نمود. آن‌ها با استفاده از ابزارهایی مانند خالی کردن نخاله در وسط بزرگراه، پخش کردن تله میخی، ریخت روغن سوخته کف خیابان، پارک اجباری خودروهای سنگین با برداشتن باتری و سویچ آن، استفاده از لاستیک، ایجاد آتش و ... اقدام به انسداد خیابان‌ها می‌نمودند تا بر تراکم آن بیفزایند (شیاسی، ۱۴۰۱: ۱۵۹).

۳. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی-توسعه‌ای و از نظر رویکرد کیفی است، داده‌های تحقیق به روش میدانی با ابزار مصاحبه به صورت سؤالات هدفمند محقق ساخته با ۱۵ نفر از خبرگان و صاحب‌نظران، (فرماندهان، مسئولین و محققین دانشگاهی با داشتن حداقل ۱۰ سال مسئولیت، تدریس و فعالیت پژوهشی در حوزه تخصصی) تا رسیدن به اشباع نظری انجام

شده است. این تحقیق دارای جامعه آماری انتخابی تا رسیدن به اشباع نظری بوده که پس از انجام مصاحبه‌ها فایل‌های صوتی به متن و به کد تبدیل شده است. کدگذاری داده‌ها برحسب مصاحبه و مؤلفه‌های مرتبطی که از قبل تعریف شده بود، انجام پذیرفت. در خاتمه، برای هریک از کدها، یک برچسب انتخاب و سپس مضامین فرعی که بیشترین قرابت مفهومی را نسبت به هم داشتند کنار هم قرار داده شده و به خلق معانی و واژه‌های مناسب پرداخته شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا به روش تحلیل مضمون به مؤلفه‌ها و شاخص‌هایی تبدیل شده و در نهایت به صورت الگوی پیشگیری بحران‌های امنیتی نمایش داده شده است.

۴. یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

بعد انجام مطالعات میدانی و بررسی مطالعات و پژوهش‌های صورت گرفته قبلی درباره حوادث امنیتی سال ۱۳۹۸، تعداد کدهای مستخرجه از نرم‌افزار مکس کیودا در پیشگیری از بسترها و عوامل حوادث سال ۹۸ با ۱۴ نفر از متخصصین و خبرگان درگیر در این حادثه مصاحبه شده و پس از خوانش مصاحبه‌ها انجام گرفته و احصا و تحلیل مضمون‌های مندرج در آن‌ها، تعداد ۹۱۶ کد از کل پرونده‌های سال ۱۳۹۸ به مضامین موضوع اضافه شد و در جداول و نمودارهای زیر نشان داده شده است.

جدول ۲: کدهای احصا شده از مصاحبه‌ها برای پیشگیری حادثه سال ۱۳۹۸ در نرم‌افزار مکس کیودا

کدهای والد	کدها	کدهای الحاقی
بسترهای اقتصادی	ایجاد وحدت رویه اقتصادی	۱۷
	کاهش شکاف‌های اقتصادی	۱۸
	حمایت از تولید ملی	۲۱
	جلوگیری از تورم و گرانی	۲۴
	برخورد با مفاسد اقتصادی	۲۶
	جلوگیری از تشکل شورش نان	۹
	افزایش کارآمدی سامانه قضایی	۱۸
	اصلاح ساختار نظام اقتصادی	۱۷
	ارتقای توانمندی عوامل اقتصادی	۸

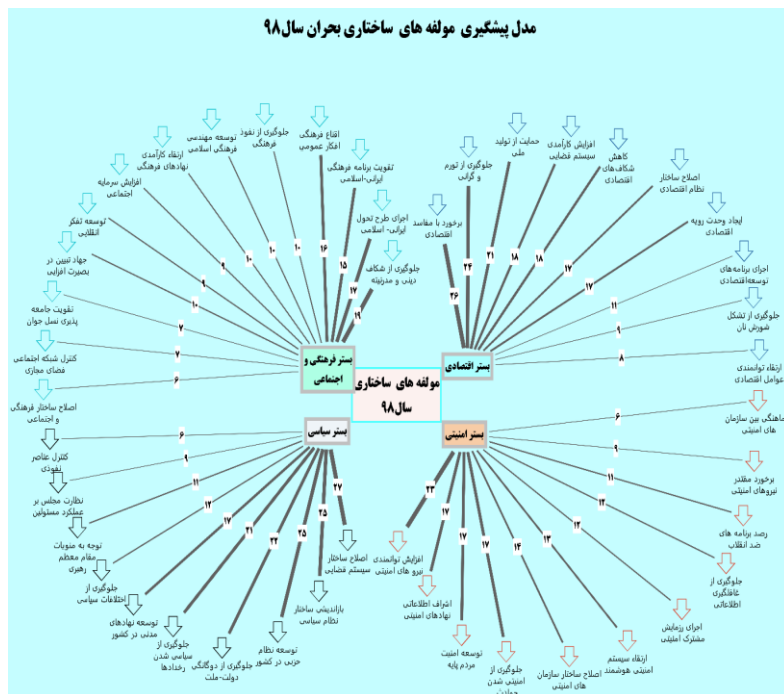
کدهای والد	کدها	کدهای الحاقی
	اجرای برنامه‌های توسعه اقتصادی	۱۱
	جمع کدهای اقتصادی	۱۶۹
بسترهای امنیتی	هماهنگی بین سازمان‌های امنیتی	۶
	اصلاح ساختار سازمان‌های امنیتی	۱۴
	رصد برنامه‌های ضدانقلاب	۱۱
	ارتقا سامانه امنیتی هوشمند	۱۳
	جلوگیری از غافل‌گیری اطلاعاتی	۱۲
	جلوگیری از امنیتی شدن حوادث	۱۷
	توسعه امنیت مردم پایه	۱۷
	اشراف اطلاعاتی نهادهای امنیتی	۱۷
	برخورد مقتدر نیروهای امنیتی	۹
	افزایش توانمندی نیروهای امنیتی	۲۳
	اجرای رزمایش مشترک امنیتی	۱۲
	جمع کدهای امنیتی	۱۵۱
بسترهای سیاسی	جلوگیری از اختلافات سیاسی	۱۲
	نظارت مجلس بر عملکرد مسئولین	۹
	کنترل عناصر نفوذی	۶
	جلوگیری از سیاسی شدن رخدادها	۲۱
	جلوگیری از دوگانگی دولت-ملت	۲۲
	توسعه نهادهای مدنی در کشور	۱۷
	توسعه نظام حزبی در کشور	۲۵
	توجه به منویات مقام معظم رهبری	۱۱
	بازاندیشی ساختار نظام سیاسی	۲۵
	اصلاح ساختار سامانه قضایی	۲۷
	جمع کدهای سیاسی	۱۷۵
بسترهای فرهنگی و اجتماعی	توسعه تفکر انقلابی	۹
	اقناع فرهنگی افکار عمومی	۱۶
	کنترل شبکه اجتماعی فضای مجازی	۷
	جهاد تبیین در بصیرت افزایی	۱۰
	جلوگیری از نفوذ فرهنگی	۱۰

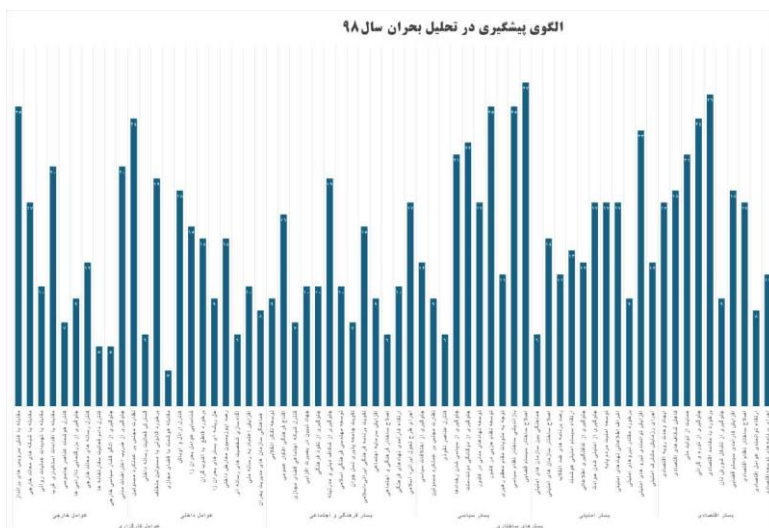
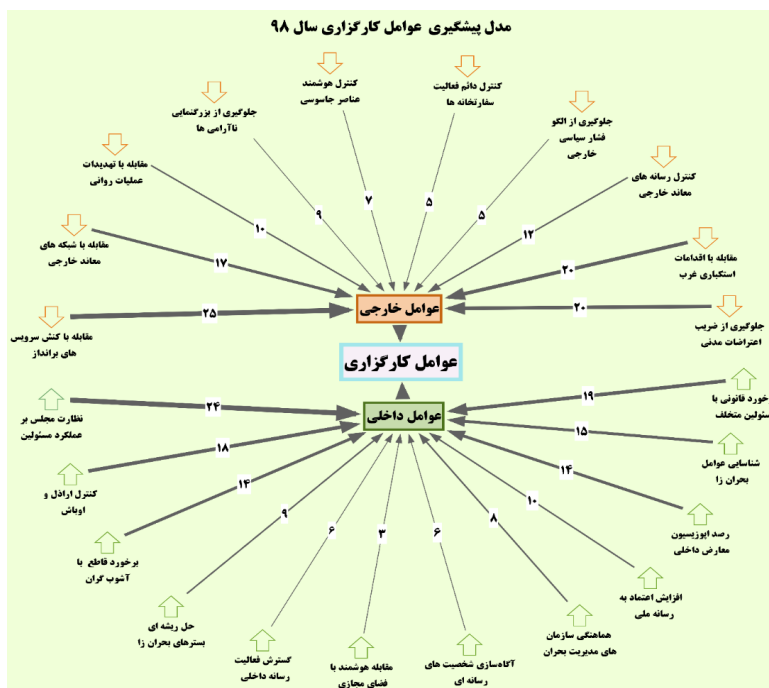

کدهای والد	کدها	کدهای الحاقی
	جلوگیری از شکاف دینی و مدرنیته	۱۹
	توسعه مهندسی فرهنگی اسلامی	۱۰
	تقویت جامعه‌پذیری نسل جوان	۷
	تقویت برنامه فرهنگی ایرانی-اسلامی	۱۵
	افزایش سرمایه اجتماعی	۹
	اصلاح ساختار فرهنگی و اجتماعی	۶
	ارتقا کارآمدی نهادهای فرهنگی	۱۰
	اجرای طرح تحول ایرانی-اسلامی	۱۷
	جمع کدهای فرهنگی-اجتماعی	۱۴۵
	جمع کدهای بسترهای ساختاری	۶۴۰
عوامل کارگزاری	مقابله با کنش سرویس‌های برانداز	۲۵
	مقابله با شبکه‌های معاند خارجی	۱۷
	مقابله با تهدیدات عملیات روانی	۱۰
	مقابله با اقدامات استکباری غرب	۲۰
	کنترل هوشمند عناصر جاسوسی	۷
	جلوگیری از بزرگنمایی ناآرامی‌ها	۹
	کنترل رسانه‌های معاند خارجی	۱۲
	کنترل دائم فعالیت سفارتخانه‌ها	۵
	جلوگیری از الگو فشار سیاسی خارجی	۵
	جلوگیری از ضریب اعتراضات مدنی	۲۰
	جمع عوامل خارجی	۱۳۰
	نظارت مجلس بر عملکرد مسئولین	۲۴
عوامل داخلی	گسترش فعالیت رسانه داخلی	۶
	برخورد قانونی با مسئولین متخلف	۱۹
	مقابله هوشمند با فضای مجازی	۳
	کنترل ارادل و اوباش	۱۸
	شناسایی عوامل بحران‌زا	۱۵
	برخورد قاطع با آشوب گران	۱۴
	حل ریشه‌ای بسترهای بحران‌زا	۹
	رصد اپوزیسیون معارض داخلی	۱۴

کدهای والد	کدها	کدهای الحاقی
	آگاه‌سازی شخصیت‌های رسانه‌ای	۶
	افزایش اعتماد به رسانه ملی	۱۰
	هماهنگی سازمان‌های مدیریت بحران	۸
	جمع عوامل داخلی	۱۴۶
	جمع کل کدهای عوامل کارگزاری	۲۷۶
	تعداد کل کدهای پیشگیری از بحران امنیتی سال ۹۸	۹۱۶

بعد از انجام مطالعات میدانی و بررسی مطالعات و پژوهش‌های صورت گرفته قبلی درباره حادثه امنیتی سال ۱۳۹۸، با متخصصین و خبرگان درگیر در این حادثه مصاحبه شده و پس از خوانش مصاحبه‌ها انجام گرفته و احصا و تحلیل مضمون‌های مندرج در آنها، تعداد ۹۱۶ کد از کل پرونده‌های سال ۱۳۹۸ به مضامین هر مؤلفه به مدل‌های زیر نشان داده شد است.

با نگاهی به نمودار و جدول بالا و تحلیل ۶۶ مضمون احصا شده با ۹۱۶ کد پشتیبان و تأیید کننده آن مضمون‌ها، می‌توان گزاره‌های زیر را احصا و تحلیل کرد:

جدول ۳: میزان کدهای بسترهای شکل‌گیری و عوامل تأثیرگذار حادثه ۱۳۹۸

ردیف	بسترها و علل و عوامل	تعداد مضمون	سگمنت‌های پشتیبان
بسترها و زمینه‌ها (۶۹/۹ درصد)			
۱	بسترهای سیاسی (۱۹/۱ درصد)	۱۰	۱۷۵
۲	بسترهای اقتصادی (۱۸/۴)	۱۰	۱۶۹
۳	بسترهای امنیتی (۱۶/۵ درصد)	۱۱	۱۵۱
۴	بسترهای فرهنگی (۱۵/۸ درصد)	۱۳	۱۴۵
علل و عوامل کارگزاری (۳۰/۱ درصد)			
۵	عوامل داخلی (۱۵/۹ درصد)	۱۲	۱۴۶
۶	عوامل خارجی (۱۴/۲ درصد)	۱۰	۱۳۰

با بررسی مطالب جدول بالا می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که برای پیشگیری و جلوگیری از حوادث مشابه سال ۱۳۹۸ بسترها و زمینه‌های اقتصادی (۱۶۹ کد) و سیاسی (۱۷۵ کد)، زمینه‌های فرهنگی - اجتماعی (۱۴۵ کد)، زمینه‌های امنیتی (۱۵۱) و عوامل داخلی (۱۴۶ کد) و عوامل خارجی (۱۳۰ کد) با میزان تعداد و درصد کدهای آن‌ها نشان داده شده است. از میان مؤلفه‌های پیشگیری بسترها و عواملی که بیشترین تعداد را دارند بیشترین نقش را در جلوگیری از حوادث بر عهده خواهند داشت. در این میان پیشگیری بسترهای سیاسی و عوامل داخلی بیشترین تأثیر در جلوگیری از حوادث مشابه را خواهند داشت.

هم‌زمان توهین به مسئولان نظام وارد مرحله امنیتی شد. در این حوادث، نوع رفتار اغتشاشگران در سراسر کشور از مدل خاصی پیروی می‌کرد: خشن، بدون شعار و بدون مطالبه، با همراه داشتن ابزار تخریب با گروه‌های کوچک تخریب‌گر، به آتش کشیدن بیش از صد دستگاه آمبولانس اورژانس و آتش‌زدن مراکز عمومی از قبیل بانک‌ها، مراکز علمی فرهنگی، شهرداری‌ها، مساجد و مراکز تفریحی، فروشگاه‌های زنجیره‌ای، ظهور پدیده خشونت در این رویداد بود که حداقل گرایی در اعلام اعتراض و شعار و حداکثرگرایی در تخریب بود. این آشوب‌ها آن‌قدر صبغه خشونت و رادیکالیسم به خود گرفت که جایی برای طرح شعارها و مطالبات مردم باقی نگذاشت؛ بنابراین بستر این حوادث ناشی از ضعف مدیریتی بخش‌های دولتی و کم‌توجهی به شرایط ناشی از فشار معیشتی بر قشر حاشیه‌نشین و کم‌برخوردار و عوامل مزدور داخلی و اراذل و اوباش با پشتیبانی رسانه‌ای و مالی معاندین خارجی بود. با تحلیل حوادث ۹۸ مهم‌ترین شاخص‌های پیشگیری از بحران‌های امنیتی آینده عبارت‌اند از:

- ❖ توجه مسئولین به منویات مقام معظم رهبری و اجرای دستورات و سیاست‌گذاری‌ها؛
- ❖ ارتقای کارآمدی دولت در تأمین رفاه و معیشت مردم به‌خصوص قشر کم‌برخوردار؛
- ❖ نظارت مستمر بر عملکرد مسئولین و برخورد به‌موقع و مقتدر با متخلفین؛
- ❖ رصد و شناسایی عوامل بحران‌زا و کنترل اراذل و اوباش و اپوزیسیون داخلی؛
- ❖ مقابله با کنش سرویس‌های برانداز در ایجاد اعتراضات مدنی؛
- ❖ مقابله با جنگ شناختی و جلوگیری از تغییر در محاسبات مردم در فضای مجازی؛
- ❖ داشتن برنامه، هدف و راهبرد پیش‌بینی و پیشگیری از حوادث؛
- ❖ بازاندیشی ساختار نظام سیاسی، اعتلای مدیریتی و ارتقای فناوری هوشمندانه؛
- ❖ شناخت محیط پیرامونی، باور داشتن به وجود تهدیدات و آسیب‌پذیری‌ها؛
- ❖ توسعه امنیت پایدار و نگاه همه‌سویه به رشد ابعاد آن در کشور؛
- ❖ جلوگیری از ایجاد شکاف دین و مدرنیته با اجرای طرح فرهنگی ایرانی-اسلامی؛
- ❖ تجهیز یگان‌های فراجا و هوشمندسازی امنیتی و هماهنگی در مدیریت حوادث امنیتی؛

- ❖ هماهنگی بین سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی در کنترل حوادث؛
- ❖ توجه به فرهنگ و آموزش اسلامی، سواد رسانه‌ای و اقناع افکار عمومی؛
- ❖ برطرف کردن موانع قانونی و مشکلات قضائی در شرایط امنیتی؛
- ❖ افزایش کارایی سامانه قضایی و برخورد مقتدر با مفسد حکومتی و عوامل ناامنی؛
- ❖ توسعه سیاسی و جلوگیری از گسترش منازعات حزبی و درگیری‌های جناحی؛
- ❖ جلوگیری از دخالت رسانه‌های خارجی ضدانقلاب در ایجاد دوقطبی در جامعه؛
- ❖ سیاست‌گذاری درست و اجرای قوانین و مقررات اقتصادی در کشور؛
- ❖ شفاف‌سازی ساختار اقتصادی، کنترل تورم و روابط اقتصادی ناسالم در کشور.

فهرست منابع

- احتشامی، علی (۱۳۹۸)، رساله: *الگوی ارزیابی و پیش‌بینی بحران‌ها در کلان‌شهرها ناشی از نقاط بحرانی و آسیب‌های اجتماعی*، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران.
- اصغری، علی؛ اقبال، محمد (۱۴۰۰)، *بررسی علل و ابعاد امنیتی شدن ناآرامی‌های اجتماعی*، فصلنامه مطالعات مدیریت بحران، شماره ۴۱.
- بیات، بهرام (۱۳۹۸)، *مدیریت بحران‌ها امنیتی (با تأکید بر جنبش‌های اجتماعی)*، تهران، مرکز انتشارات راهبردی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی
- بیانات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در مورخ ۱۳۹۸/۰۸/۰۸، مراسم دانش‌آموختگی دانشگاه‌های افسری ارتش در دانشگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیاء (ص)
- بیدگلی، جعفر (۱۳۹۴)، *تلفیق فرایند مدیریت راهبردی و مدیریت بحران در سازمان‌های امنیتی*، فصلنامه پژوهش‌های حفاظتی-امنیتی دانشگاه جامع امام حسین (ع)، شماره ۱۵
- پورسعید، فرزاد (۱۳۹۷)، *ابعاد و چهره‌ها در اعتراضات ناآرامی‌های دی‌ماه ۹۶*، به اهتمام حاجیانی، حمیدرضا، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- جدی، سید مجید (۱۳۸۳)، رساله: *بررسی مدیریت بحران در زمینه امنیت داخلی و ارائه الگوی بهینه در این مورد*، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران
- جمعی از نویسندگان (۱۳۸۶)، *مدیریت بحران با رویکرد امنیت عمومی*، تهران، مرکز انتشارات آموزش ناجا.
- حسینی مطلق، بهرام (۱۳۹۳)، رساله: *تبیین و توسعه رهنامه امنیتی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در کنترل ناآرامی‌های اجتماعی*، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران.
- حیدرنیا، علیرضا (۱۴۰۰)، رساله: *مدیریت راهبردی ناآرامی‌های اجتماعی در تهران با تأکید بر مأموریت قرارگاه ثارالله تهران*، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران.
- خبرگزاری فارس (۹۸/۸/۲۹)، *دستگیری لیدرهای دوتابعیتی در اغتشاشات اخیر*، دسترسی در سایت: www.farsnews.com
- داوودی، ابراهیم (۱۴۰۲)، *مدیریت بحران‌های امنیتی در جمهوری اسلامی ایران*، تهران، انتشارات دانشگاه امین.

زارعی، داوود (۱۳۹۹) پایان‌نامه: *بررسی و تبیین اعتراضات دی‌ماه ۹۸ ارائه الگوی تحلیلی*، دانشگاه جامع امام حسین (ع).

ساوه درودی، مصطفی (۱۳۹۲)، *مدیریت بحران‌های امنیتی*، تهران، دانشکده فارابی
ساوه درودی، مصطفی (۱۴۰۱)، *هندسه امنیت در محیط بحران (با تأکید بر محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران)*، تهران، انتشارات دانشکده علوم و فنون فارابی.

سروعلی، مهدی (۱۴۰۱)، پایان‌نامه: *بررسی عملکرد سپاه کربلا مازندران در مدیریت اغتشاشات سال ۱۳۹۱*، دانشگاه جامع امام حسین (ع).

سوری، علیرضا (۱۳۹۴)، *اصول و مبانی مدیریت بحران*، فصلنامه مطالعات مدیریت بحران، دوره ۷، شماره ۲۴، تهران، دانشگاه جامع امام حسین (ع).

سوری، علیرضا (۱۴۰۳)، *مدیریت بحران*، تهران، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).

شیاسی، قدرت اله (۱۴۰۱) پایان‌نامه: *ارزیابی عملکرد سپاه حضرت صاحب‌الزمان در اغتشاشات آبان ماه ۱۳۹۱*، پژوهشکده دفاعی امنیتی دانشگاه جامع امام حسین (ع).

طاهریان، بهمن (۱۴۰۰)، رساله: *طراحی نظام اطلاعاتی کشور با تأکید بر پیشگیری از غافل‌گیری راهبردی*، دانشگاه عالی دفاع ملی.

عابدی، یونس (۱۳۹۷)، رساله: *ارائه الگوی راهبردی پیشگیری از امنیتی شدن پدیده‌های اجتماعی در جمهوری اسلامی ایران*، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران.

عسگری، محمود (۱۳۹۹)، رساله: *تحلیل ناآرامی‌های مهم اجتماعی در چهار دهه اخیر و سناریو احتمالی ناآرامی‌های آینده*، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران.

کریم زاده، علی؛ شیبایی، آمینه (۱۴۰۱)، *بررسی و تجزیه و تحلیل حوادث امنیتی غیرمسلحانه از ابتدای انقلاب تاکنون*، تهران، پژوهشکده امنیت داخلی.

محمد حسینی، مسعود (۱۴۰۲)، *پیش‌بینی و پیشگیری در مدیریت بحران‌های اجتماعی*، تهران، دانشکده و پژوهشکده فرماندهی و مدیریت ولایت سپاه.

مهری، علی (۱۳۹۸)، رساله: *ارائه الگوی راهبردی در اداره امور بحران‌های امنیتی براساس گفتمان امام و رهبری*، دانشگاه عالی دفاع ملی.

نجفی، محمد (۱۴۰۰)، پایان‌نامه: مهم‌ترین اقدامات قرارگاه ثارالله تهران در پیشگیری از اغتشاشات، دانشکده فرماندهی و مدیریت ولایت سپاه (دافوس)

یاوری، امیرحسین (۱۳۹۰)، رساله: عنوان طراحی الگوی پیش‌نگری بحران‌های اجتماعی به‌منظور پیشگیری از آن‌ها توسط ناجا، دانشگاه عالی دفاع ملی.

یوسفی رامندی، رسول (۱۳۹۹)، طراحی الگوی راهبردی مدیریت بحران امنیتی، فصلنامه مطالعات مدیریت بحران، دوره ۱۲، شماره ۱

COPYRIGHTS

2026 by the authors. Published by The National Defense University. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>